

**Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги
Республика таълим маркази**

**Айрим фанлар чуқур ўрганиладиган давлат
ихтисослаштирилган умумтаълим муассасаларининг
ўқув режалари асосида 2-синф учун
Атрофимиздаги олам фанидан 0,5 соатга қисқартирилган**

Ўқув дастури

2014 йил

ТУЗУВЧИ МУАЛЛИФЛАР:

П.Ғуломов - ЎзМУ “Табиий география ва география таълими” кафедраси доценти

Н.Ахмеова - РТМ “Бошланғич таълим” бўлими бошлиғи

М.Юсупова - РТМ “Бошланғич таълим” бўлими бош методисти

**“Атрофимиздаги олам” фанидан
чуқур ўрганиладиган умумтаълим муассасаларининг
ихтисослаштирилган
ўқув дастури (0,5 соатга қисқаргани)
(2-синф)**

Уқтириш хати

"Атрофимиздаги олам" фани 2-синфда ўқитилади.

Курснинг вазифаси болаларнинг фанлар ва табиат ҳодисалари, ижтимоий ҳаёт ҳақидаги тасаввурларини кенгайтириш, тизимга солиш, уларнинг ахлоқий кўникмаларини бойитиш, одамлар ҳаёти ва меҳнатига қизиқиш уйғотиш, оила, мактаб, жамоат жойларида ўзини тўғри тутиш кўникмаларини шакллантиришдир.

Курсни ўргатишда асосий эътибор табиатга, оила аъзоларига, умуман инсонга нисбатан муҳаббат ва ғамхўрлик, инсон меҳнати билан яратилган нарсаларни эҳтиётлаб сақлаш, меҳнатни кадрлаш, жонажон ўлкани, унинг табиатини, Ватанни севиш, уйда ва мактабда ижтимоий фойдали меҳнатга қизиқиш ҳисларини тарбиялашга қаратилган.

Ўқувчиларнинг илмий-амалий дунёқарашини шакллантириш мақсадида жонли ва жонсиз табиатнинг сабаб-оқибат алоқаларини аниқлашга, табиатдаги маълум қонуниятларни ўрганилаётган объект ўхшашликлари, фарқи, предметларни гуруҳлашга, саралаш, хулоса чиқаришга ўргатиш муҳим аҳамият касб этади.

“Атрофимиздаги олам” фани болаларнинг атроф олам ҳақидаги тасаввур ва тушунчаларини шакллантириш билан бир қаторда уларнинг сўз бойликларини оширишга қаратилган.

"Атрофимиздаги олам" фани бошланғич синфларнинг ўқув режасидаги бошқа фанлардан фарқ қилиб, бир қатор вазифаларга эга:

1. Атрофимиздаги ҳаёт ҳодисалари билан танишиш жараёнида ўқувчиларнинг узлуксиз ўрганиш қобилиятини ривожлантириш учун зарурий бўлган маълум маънавий-ахлоқий кўникмалар ҳосил бўлади.
2. Мактаб шароитида атроф муҳит билан таништириш ўқувчиларни самарали таълим олишларига имкон беради, чунки бу ёшда болаларнинг етакчи фаолиятини ҳисобга олган ҳолда таълим берилади.
3. Фанни ўрганишда таълим жараёнини ташкил қилишнинг мазмуни, шакли, услублари интеграцияси таъминланади. Масалан, Она табиатни ўрганиш ўқувчиларни экскурсиялар ҳамда амалий ишларни ташкил қилишда алоҳида объект ва ҳодисаларни бевосита кузатиш жараёнида табиат билан таништиришни назарда тутди.

Кузатишлар бир неча йўналишда ташкил қилинади: об-ҳаво; табиатнинг ҳар хил компонентларининг йил фасллари бўйича ҳолати (тупроқ, сув ҳавзалари, кеча ва кундузнинг давомийлиги ва ҳ.к.); ўсимлик ва ҳайвонлар ҳаётидаги мавсумий ўзгаришлар; одамларнинг мавсумий меҳнати ва

уларнинг йил фасллари бўйича ўзгариши; табиатдаги алоҳида ўсимлик ва ҳайвонларни кузатиш.

Об-ҳаво ҳар куни кузатиб борилади, табиатнинг бошқа компонентлари ва ҳодисалари узоқ ёки қисқа муддат давомида кузатилади.

Табиатдаги мавсумий ўзгаришларни кузатиш жараёнида ўқувчилар ўсимликлар ва ҳайвонларнинг баъзи турлари, ўсимликлар ҳаёти учун зарур бўлган шароитлар (масалан, ўсимлик ўсишининг ташқи шароитга, яъни иссиқлик, ёруғлик, намлик, тупроқ ҳолатига боғлиқлиги), турли йил фаслларида ўсимлик ва ҳайвонлар ҳаётидаги ўзгаришлар билан танишадилар.

Ўсимлик ва ҳайвонларнинг баъзи турларини чуқурроқ ўрганиш "Ўсимликлар" ва "Ҳайвонлар" мавзуларида кўзда тутилади. Бу мавзуларни ўрганишда баъзи турларнинг ўзига хос белгиларини ажратиш олиш мақсадида аниқ нарсаларни таққослашга катта аҳамият берилган.

Ҳайвонларни тасвирлашда ўқувчилар улар танасининг фақат асосий қисмларини айтадилар. Тананинг бошқа қисмлари, бу қисмларнинг яққол ажратиш турган ҳаракатли бўлиши ёки шакли таниш (ўзига хос) белгиси бўлиб, бир ҳайвонни бошқасидан ажратиш учун хизмат қилгани ҳолда кўрсатилади.

"Ўсимликлар ва ҳайвонлар" мавзулари бўйича билимларини мустаҳкамлаш учун ўқувчиларнинг табиий материал билан ишлари қўлланилади.

Ўқитиш жараёнида ўқувчилар йигирмадан ортиқ тур тушунчаларни эгаллайдилар: меҳнат, идиш-товуқ, транспорт, маиший техника, иш курувлари, ўсимликлар, ҳайвонлар, соғлиқни сақлаш, шахсий гигиена ва бошқалар.

Ўқувчиларнинг тур тушунчаларини ўрганишда ўзларининг аниқ нарсалар ва уларнинг тасвирини гуруҳларга ажратиш бўйича шахсий амалий фаолиятлари катта аҳамиятга эга. Ўқувчилар нарсаларнинг гуруҳларга бириктириши учун асос бўлиб хизмат қиладиган умумий белгиларни билиши ва кўрсата олиши керак.

Ҳар бир дарсда кўтариладиган, ҳал қилинадиган тарбиявий масалалар муҳим аҳамиятга эга.

Фанни ўрганиш жараёнида дунёни экологик идрок этиш, мактаб ер участкаси ва табиат бурчагидаги ҳайвонлар ва ўсимликларни парвариш қилиш кўникмаларини, табиатга муҳаббат ва табиат гўзаллигини кўра билиш қобилияти, табиий ҳодисаларни тушуниш қабилар ишлаб чиқиши керак.

Ўқувчилар аниқ мисолларда табиатдаги ўзаро алоқаларни кўриш, жонсиз табиат билан жонли табиат қандай боғлиқлиги, бир хил организмлар бошқа хиллари билан қандай боғлиқлигини билишлари керак.

Болаларни жамият ҳаёти билан таништиришнинг турли хил шакл, услуб ва воситалари мавжуд: экскурсиялар, музей, театр, клубларга бориш, суҳбат ва ўқишлар, кинофильм, диафильм, теле ва компьютер технологияси ёрдамида кўрсатувларни томоша қилиш, байрамларга тайёргарлик кўриш ва ҳоказо.

Атрофдаги олам нарса ва ҳодисалари ҳақида шаклланган тасаввурларини ўқувчилар ўқув машғулоти, дидактик ва ижодий ўйинлар, ўз-ўзига хизмат қилиш ва ижтимоий фойдали меҳнат қилиш жараёнида амалий мустаҳкамлайдилар. Шу тарзда атрофдаги олам билан танишиш бўйича материалларни ўрганишда ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштириш ва уларнинг ҳар тарафлама этук шахс бўлиб ривожланиши мақсадида таълимий, тарбиявий ва ривожлантирувчи масалалар ҳал қилинади.

Курснинг асосларидан бири сифатида жамият ҳаёти билан ўз шаҳри ёки қишлоғи мисолида танишиш белгиланган. Ўқувчилар иқтисодий ишлаб чиқариш жараёнлари, шунга оид одамларнинг касблари, маданият ва таълим ҳақида элементар тасаввурга эга бўладилар. Табиат ва ҳўжалик ўртасидаги, иқтисоднинг турли тармоқлари орасидаги муҳим ўзаро алоқалар очилади, турли фаолиятда виждони, ҳалол меҳнатга ҳурмат тарбияланади.

Навбатдаги асос ўқувчиларнинг соғлиги ҳамда муайян кўникма ва билимларни шакллантиришга қаратилган фаолиятнинг ҳавфсизлиги бўйича масалаларни ўз ичига олади. гигиена қоидаларини эгаллаш билан боғлиқ ҳолда ҳавф туғдириши мумкин бўлган вазиятларда: кўчада, йўлда, сувда, уйда нотаниш одамлар билан муомала ёки алоқада ўзини тута билишни ўргатиш кўзда тутилган.

Ўқувчиларни бошқа одамлар — болалар ва катталар билан мулоқотда бўлишга ўргатиш, ҳушмуомалалик асослари ва одамлар орасида — оилада, меҳмонда, мактабда, жамоат жойларида ўзини тутишнинг оддий қоидаларини ўргатиш курснинг муҳим асоси ҳисобланади.

Курснинг яна бир сермазмун йўналиши — ўқувчиларни жойларда мўлжал олишнинг энг оддий усуллариини ўргатиш; ўз мамлакати, унинг пойтахти ва бошқа шаҳарлари ва умуман, сайёрамиз ҳақидаги илк географик тасаввурларни шакллантириш.

"Атрофимиздаги олам" фани интеграциялашган бўлиб, унда табиий-илмий (биологик, географик, экологик, физик) билим элементлари тарихий, иқтисодий, ижтимоий билимлар билан мужассамлашган ва бу фан атрофимиздаги олам ҳақида бир бутун тасаввур ҳосил қилади.

Бу ўқув фанининг иккинчи йилга мўлжалланган мақсади — атроф олам нарсалари ҳақидаги тушунчаларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш; оламнинг умумий кўринишини шакллантириш, инсонпарвар, ижодий, ижтимоий фаол экологик фикрлай оладиган, жамият ва табиатга масъулият билан қарайдиган шахсни тарбиялаш.

Курснинг мазмунини танлаш ва тартиблаштиришдаги буткул янги мезон — бу ўрганилаётган материалга ўлкашунослик нуқтаи назаридан ёндашишнинг бирлиги, курснинг ҳаёт билан боғлиқлиги.

Атроф олам билан танишиш бўйича машғулоти нафақат синфда, балки табиат кучоғида ҳам ўтказилиши керак. Ўзбекистоннинг иқлим шароитини ҳисобга олган ҳолда табиатшунослик объектларини кузатиш мавсумий тақвим бўйича эмас, балки шу жой табиатининг ўзгаришлари билан боғлиқ ҳолда ташкил этиш керак.

Кузатувлар ва табиатга экскурсиялар асосида ўқувчилар йил фасллари алмашишининг тартибини тушунадилар, йил фаслларини, масалан, куз билан баҳорни, қиш билан ёзни таққослаш натижасида уларнинг ўзига хос хусусиятлари ҳақида гапиришни ўрганадилар.

1-синф ўқув дастури “Кириш”, “Атрофимиздаги табиат”, “Биз фойдаланадиган жиҳозлар”, “Бизнинг ўлка” каби қизиқарли бўлимларни ўз ичига олган.

Иқтисодий билим асосларини фани чуқур ўрганиладиган синфлар учун табиёт география фанидан 0,5 соат ҳамда музика маданияти фанларидан 0,5 соатга қисқартириб она тили фанига олиб берилган. Шу асосида иқтисодий билим асослари она тили фани ичида ўқитилиб боради.

Ўқитишнинг иккинчи йили дастурига қуйидаги мавзулар киритилган: “Кириш”, “Атрофимиздаги оламни ўрганамиз”, “Ўлкамизда куз”, “Она заминимиз”, “Қиш”, “Соғ танда соғлом ақл”, “Ўлкамизда баҳор”. “атрофимиздаги олам” қисқартириб ўрганиладиган мактабларда (17 соат) “Йил фасллари”, “Вақт ўлчов бирлиги”, “Уй ва ёввойи ҳайвонларнинг қишдаги ҳаёти”, “Ўсимликлар қандай кўпайтирилади?”, “Баҳорда ҳашаротлар ҳаёти”, “Шаҳар ва қишлоқ” мавзуари қисқартириб ўрганилади. Шу билан бирга мактаб жойлашган ҳудуднинг шароити ва имкониятига қараб иккинчи синф ўқитувчилари айрим мавзуларни кенгроқ, айрим мавзуларни қисқартириб ўқишлари мумкин.

"Атрофимиздаги олам" курсини ўрганишда қўлланиладиган шакл, услуб ва воситалар турличадир. Ўқувчилар ўқитувчи, қуни узайтирилган гуруҳ тарбиячиси раҳбарлигида табиат ва ижтимоий ҳаётдаги ҳодисаларни кузатадилар.

Машғулотлар фақатгина синфда эмас, балки кўчада, боғчада (истироҳат боғида), музейда, далада ва ҳ.к. ўтказилади. Экскурсиялар, турли касб эгалари билан учрашув ва суҳбатлар, дидактик ўйинлар, расмлар чизиш, диафильм, диапозитивлар, компьютерда кўриш – булар машғулотларнинг болалар учун қизиқарли ва сермазмун ўтказилишга имкон яратади.

2-синф
Атрофимиздаги олам
Ўқув дастури
(17 соат, 0,5 соатга қисқартирилгани)

Атрофимиздаги оламни ўрганамиз (2 соат)

Атрофимиздаги олам. Сезги органлари: кўз, қулоқ, бурун, тил, тери. Жисм ва моддалар. Сувнинг уч ҳолати: муз, сув, буғ. Об-ҳаво, ёғинлар.

Термометр. Термометр ёрдамида ҳаво ҳароратини ўлчаш. Об-ҳавони кундалик кузатиш.

Ўлкамизда куз (3 соат)

Йил фасллари. Фаслларнинг алмашиши. Турли фаслларда Қуёшнинг кўринма ҳолатлари. Куз — ҳосил йиғиладиган фасл. Куз ноз-неъматлари. Ўзбекистон боғларида, далаларида етиштириладиган мева-сабзавотлар. Ўсимликларнинг қишга тайёрланиши.

Фойдали ва зарарли ҳашаротлар. Ўлкамизда учрайдиган қушлар ва ҳашаротлар.

Ҳашаротхўр, донхўр, йиртқич (гўштхўр), ҳаммахўр қушлар.

Она заминимиз (3 соат)

Ер – сайёра. Глобус. Ернинг Қуёш атрофида, Ойнинг Ер атрофида айланиши.

Ер юзасининг тузилиши. Ер юзидаги тоғ, текислик ва сувли жойлар. Сув — ҳаёт манбаи. Ўлкамиздаги тоғ ва текисликлар.

Вақт ўлчов бирликлари: йил, ой, ҳафта, сутка, соат, минут, секунд.

Қиш (2 соат)

Қишдаги об-ҳаво. Кишиларнинг қишдаги меҳнати. Иссиқ хоналарда кўчат тайёрлаш.

Уй ва ёввойи ҳайвонларнинг қишдаги ҳаёти. Ўлкамизда қишлайдиган қушлар.

Соғ танда соғлом ақл (2 соат)

Тана гигиенаси. Танани озода тутиш.

Тишни парвариш қилиш. Тиш чўткаси ва пастасидан фойдаланиш. Овқатаниш гигиенаси.

Ўлкамизда баҳор (5 соат)

Наврўз — янги кун. Сумалак – Наврўз таоми. Наврўз шодиёналари.

Баҳорда ўсимликлар ҳаёти. Ўсимликларни кўпайтириш. Ўсимликларнинг уруғдан, илдиз меваси (пиёзи)дан, новдасидан кўпайиши, пайвандлаш.

Ўлкамиздаги уй ва ёввойи ҳайвонлар. Уй ҳайвонларининг аҳамияти. Ёввойи ҳайвонларнинг табиатдаги ўрни. Уларни муҳофаза қилиш.

Табиат ва инсон. Инсоннинг табиатдан фойдаланиши ва унга таъсири. Табиатни муҳофаза қилиш.

Ўлкамизда ёз. Ёз – ўтади соз. Ёзда табиатга саёҳат. Табиат қўйнида ўзини тутиш қоидалари.

**Ўтилганларни такрорлаш ва назорат иши дарсларига ажратилган
ажратилган соатларда ўтказилади.**